

ALFÖLDY JENŐ

A krónikaírás művészete Marosi Gyula újabb elbeszéléseiben

A nilusi krokodil (elbeszélések, novellák, 2011)

Marosi Gyula nevét akkor ismertem meg életre szólóan, amikor a hetvenes évek irodalmi sajtójában elolvastam *A pikulás fiú* című novelláját. Az akkori elbeszélőművészet egyik gyöngyszemének, szinte alapműnek tekintetem. Az ép lelkű fiatalság tiltakozása volt ez a *rútságban* megnyilvánuló *romlottság* ellen. Sugallta, hogy ami szép, az a jót is kifejezi, s ami romlott és taszító, az egyben gyűlöletes is. Ebben a szemléletben lehet egy adag naivitás – hány-szor állapítottuk meg már életünkben a képlet fordítottját, azt, hogy „a rút külső érző szívet takar”, illetve „a szép arc mögött gonosz lélek lakozik” – az elbeszélés így is igaz volt, mert az ember harmónia iránti természetes vágyát jelenítette meg. Igazolódik ez az alapigényünk a *szépet* és az *erkölcsi jót* egyesítő, ógörög eszmében, a platóni eredetű *kalokagathiában* is. Ám a művészet nem lehet meg az esztétikai *rút*, a *groteszk*, illetve a *rossz*, az *ártalmas* és a *bűnös* nélkül. Ezeknek az összeütközéséből, harcából születik meg egy új alapelem, az Arisztotelész által hangsúlyozott *igaz*.

Kortársamról beszélek, aki *A nilusi krokodil* című kötetében legtöbbször egyes szám első személyben beszél el és kommentálja novelláról novellára a saját életéből és korából vett történeteit és tapasztalatait. A hetvenen túlélt Marosi Gyula máig megőrizte azt a képességét, hogy egy és ugyanazon mozzanatban élje meg a szép és a jó iránti kettős igényét, és ellenálljon azoknak az esztétikai és politikai világáramlatoknak, amelyek a rút, a groteszk, a mesterkelt és az ártó (tehát a rossz) kultuszának szolgálatába állították művészetüket. Ellenáll a tömegtársadalom kísértéseinek éppúgy, mint az „elitizmus” látszatával föllépő gicczipar csábításainak.

Minden oka megvan erre. Naponta beleütközünk a divatos ideológiák tudományoskodó halandzsáiba, amelyek a legjobb kulturális hagyományainktól akarnak elidegeníteni minket. Ugyanilyen gyakran hábor-

gat bennünket a szórakoztatóipar celebtenyészete, amely a fiatalság érdeklődését, életvitelét és lelkületét a mocsár felé tereli. A füsttel, köddel, az éjszakát széthasogató fénycsóvákval s a minél nagyobb lár-mával és szirupos giccsel körített diszkóipar meleg-ágya lett a kábítószer-kereskedelemnek. Az alantas tömegszórakoztatás tönkreteszi környezetünket s az ifjúság ízlését. Tudatos szemfényvesztésnek tekinthetjük a Sziget-fesztiválokat, a televíziós táncdalvetelkedőket és a hamisát pártoló valóság-show-kat. Az olykor elképesztő küllemű dívák (vagy dívuszok?) felvonulásában s az álörömeiket túllihegő zsűrizőkben fölismerhetjük a mesterségesen gerjesztett önkívület papjait. A fölényes technokrácia és fogyasztói mentalitás cinikus vezénylői úgy tüntetik föl e jelenségek bírálóit, mintha irtózásuk és jogos felháborodásuk szánalmas és idejétmúlt naivitás volna, pedig saját gyermekeik és unokáik testi és lelki egészségét féltik, s óhatatlanul a halálra ítélt Római Birodalom groteszk végkifejletét vizionálják. A Marosi könyvében megidézett Nagy László vagy Illyés Gyula személyes emléke és művészete éppúgy a jövőféltő értelmiséget igazolja, mint a társzművészetek, az elméletirók és pedagógusok legjobbjai.

Életkörülményeink, nemzeti kultúránk és történelmünk következetes kritikusa volt és maradt Marosi Gyula, a novellista. Nem szívesen ír kitalált történeteket: mindig a saját nevében nyilatkozik meg, olykor betűhíven is megnevezve Marosi Gyulát, a gyerekkorára, ötvenhatos diákmúltjára, a Rákosi-, a Kádárkorszak, a „puhuló diktatúra”, a rendszerváltás s az azóta eltelt évek egymást követő politikai és művelődéstörténeti botrányaira emlékező író. Az újra átélt helyzeteket és változásokat az *önreflektáló író* és a *moralista gondolkodó* módján kezeli. Láthatjuk, miként működik az önismerete, hiúsága, őszintesége, erkölcsi igényessége, olykor öniróniája, amikor értelmezi és kommentálja magánéletét, s a többnyire „alulnézetből” szemlélt, morálisan mégis *fölbírált* korunkat, a sokáig állóvízként posványosodó, majd egy idő óta politikával felkavart és felhabzott magyar társadalmat.

Küzdő embernek látom, akinek megvannak az adottságai arra, hogy élvezze az élet jó ízeit. Egészségére, életkörülményeire és rokonszenves családi életére nem panaszkodik, de érzelmeiben kiegyensúlyozott s a lelki elsivárosodástól megóvott emberként nem nyugodhat bele a saját bőrén is érzékelt társadalmi viszonyokba. Könyvét olvasva több ízben is Illyés Gyula alakja tűnt föl emlékezetem szemhatárán.

Elhangzott az Írott Szó Alapítvány *Újrealizmus és modern népiség a mai magyar irodalomban* című konferenciáján, 2014. október 6-án

Nemcsak akkor, amikor az író Illyés *Naplójából* idéz, ilyenképpen: „Hogy a Kaland élmény legyen, ahhoz intellektus kell. [...] A nagy emberi Kalandok címszavai: Anyaság, Szabadságharc, Unokanevelés”. Amellett, hogy Marosi is az ilyesféle „nagy emberi Kaland”-jairól ír legszívesebben, még két tulajdonságával emlékeztet Illyésre. Egyrészt azzal, hogy egyikük sem igen írt fiktív történeteket, mindketten saját magán- és társaséleti emlékeikre támaszkodnak elbeszélőművészetükben. Másrészt azzal, hogy egyik legfőbb ihletőjük a düh. A felháborodás, amelynek föltétlenül hangot kell adniuk, másként szétvetné őket az indulat. A Füst Milán-i „látomás és indulat” fogalom-párjából az *indulat* a mesterben s a tanítványban erősebb, mint a látomás, noha stilisztikai szempontból egyikük képzeletvilága sem mondható szegényesnek. Ellenkezőleg: lelki folyamatait Marosi is gyakran szimbolikus homály borította álmokképekben jeleníti meg. Akkor is, ha a *tények és ítéletek* érdekében mozgósítja, sőt riadóztatja képzeletét. Ezért ír „az adott történettel kézen fogva járó elmélkedéseiről”. Írói hitvallásának vehetjük e szavait. Jó példa erre a szinte testközeli személyességét már a címben éreztető eszmefuttatása, „*A Marosi-tétel*”. A novellák gyakran esszébe hajlanak: intellektuálisak, mégis életszerűek.

Éveire nézve Marosi Gyula az utolsó nemzedékhez tartozik, amely egyszerre őriz emlékképeket Budapest ostromáról, a lerombolt városban megismert éhínségről, a Rákosi-korszakban gyerekként, kamaszként a propagandaszólamok fölötti undoráról, a forradalom szívajdító napjairól, az újra megjelenő tankokról és a rombolásról, a remény és a csalódás alig elviselhető váltólázáról, a hazugságokra épült Kádár-korszakról. Marosi korosztálya mostanában hetvenes éveiben jár. Évjáratainak számos kitűnőségét siratja: egyre inkább ritkuló nemzedék ez, a könyvben megidézett Simonffy Andrásé, Balázs Józsefé, Császár Istváné. S hogy más, közös pályatársainkra is emlékezzen: Lázár Erviné, Bella Istváné, Rózsa Endréé, Utassy Józsefé, Parancs Jánosé, Deák Lászlóé, Hajnóczy Péteré, s folytathatnám ama folyón túl várakozókat, lesve, hogy utánuk még „ki viszi át a szelmet”.

Nehéz volt ennek az írógenerációnak az indulása. Ahogy Marosi állapítja meg fanyar humorral, sokáig „nem volt róla párthatározat”, hogy évekig elfektetett kézírataikat megjelentessék a szerkesztők. Hatodik-hetedik évtizedére azt is megtanulhatta: az emberiség nagy tragédiái közé tartozik, hogy az újabb nemze-

dék sosem okul az előzőek tapasztalataiból. Ugyanúgy rohan a vesztébe, ahogy apái, nagyapái és ősei tették, amióta világ a világ. Sok mindent érdemes volt megírnia Marosinak ifjúságunk tévedéseiről, mulasztásairól s a külső és belső kényszerekről, lázadásainkról és úttévesztéseinkről. Életenergiánk nagy részét kellett elpocsékolnunk a közhelyekkel elszürkített iskolai tanulmányainkkal, sokaknak az időrabló katonai szolgálattal, az „erősebb kutya” (vagy inkább a protekciós kutya) törvényének megtapasztalásával és kijátszásával. S „mennyi munka várt reánk még”, amikor ezt beláttuk... Nemrég olvastam egy jeles közírótól: „A mai magyar emlékezetkultúrában mind a háborút megélők, mind utódaik között áthatolhatatlan a meghasonlottság; a nemzettudatra jótékony hatással lévő bármiféle konszenzus kialakítása reménytelennek tetszik”.

Marosi Gyula megkísérli novelláival a lehetetlent: hogy átadja a mai hetvenesek tudását, élettapasztalatát a következő generációknak, miközben saját fölmenőiről, gyermekeiről, unokáiról szól, s így önmagával együtt hat generációról ad számot. Gyakran ír unokáiról, azon a szerelemmel határos, érzelemtől fűtött, mégsem érzélgős hangon, amelynek párjával ritkán találkozom a mai novellákban. Nem csupán a lányok szépségét, cserfes okosságát és érzékenységét magasztalja, hanem érezteti: az utódokban rejlik végül is az életünk értelme. Ezért haragszik és dühöng az ország rossz sáfáira, a szegények megsarcolóira, kultúránkat a divatos külföldiek epigonkultúrájává alacsonyítóira. Szenvedélyesen s egyben a gondolkodó ember pontosságával mond ítéletet az álkultúra és a tömegmanipuláció tetszetős eszközeiről és ellenszenves eszközembereiről, akik jólétesültségnek állítják be a saját maguk által sztárolt kirakatek emberek magánéletéből kilesett pletykákat, álhíreket. Ettől a – Weöres Sándor által már a múlt század negyvenes éveiben megjövendőlt – „szarözöntől” szeretné megóvni féltett unokáit és azok unokáit.

Mindezzel a XX–XXI. századi, hazáját szerető, a nemzetért – s nem a nemzet ellen – haragvó ember *felelősségét* szólaltatja meg.

***A Dunánál* (elbeszélések és novellák, 2014)**

Előző könyvéről, *A nilusi krokodilról* írva a moralistát, nemzedékének létharcokkal elfoglalt tagját, a kulturális torzulások következetes bírálóját és a természetesen működő hazaszeretet kifejezőjét köszönttem a műveiben rendszerint főszereplőként megje-

lenő, korára és társadalmi környezetére reflektáló szerzőben, Marosi Gyulában. Örültem, hogy a körülményeivel kiskora óta birkózó egyéniség nem bújjik álarcok, kitalált szerepek mögé. Vállalja önazonosságát, s következetesen keresi a létharcon túlmutató, meditációkkal megközelíthető eszmevilág sejtelmét. Bensőséges viszonyt alakított ki a természettel, írásai szorosan kapcsolódnak a környezetvédelemhez. Normái közé tartozik a család, a nemzet.

A nilusi krokodil az önéletrajz egy-egy fontosabb fordulópontját kiemelő novellái egy autonóm személyiség szellemi fejlődéstörténetévé állnak össze. A divatos esztétikákkal szembehalad. Marosi művei tanúsítják: ma is létezik megírható emberi történet, amelyet tudós vagy tudós-nak vélt elmék tagadnak az irodalom különféle fórumain. A régebbi és az újabb könyv alcímében egyaránt az *elbeszélések és novellák* műfaji megjelölés szerepel. Ez így is van, ha a novella terjedelmű írásokat egyenként nézzük. De a „novellákat” és az „elbeszéléseket” ebben a két könyvre terjedő pályaszakaszban én egyúttal memoárrá vagy önéletrajzi regénnyé szerveződő

kisepikai füzérnek, ciklusnak is érzem. Az író *A Dunánál* című könyvében is önéletrajzának mozaikszzerű elemeiből építi életművének ezt a kései megújulásra utaló korszakát. Vasy Géza is hasonló észrevételeket közölt a Magyar Naplóban *A nilusi krokodil*ról szólva (2011). Ő nem műfajelméleti, hanem irodalomfilozófiai szempontból foglalta össze a véleményét, azt, hogy Marosi újabb elbeszélőművészete szerint a századforduló környékén és napjainkban, a XXI. században is létezik sorstörténet, személyes história, amely az esztétikai értékteremtés alapjául szolgálhat. Csatlakozom ehhez a véleményhez. Az ember *sorsa* mint princípium kérdőjeleződött meg a XX. század egyik legnagyobb történelmi megrázkódtatása, a holokauszt hatására Kertész Imre *Sorstalanság* című, Nobel-díjjal kitüntetett kisregényében és elméleti műveiben. A műben megírt történet ezt indokolja, de a *Sorstalanság* egyik hivatkozási alapja lett a sorstagadó irodalomszemléletnek. Az embert a sorsától légerekben és halálgyárakban

megfosztó kataklizma a náci vereségével együtt megszűnt, de a történet- és irodalomtudomány számos tekintélye szerint minden más megrázkódtatásnál jobban megváltoztatta az embernek a saját történetéről és integritásáról kialakított felfogását. Az újabb politikai érdekharokba kapcsolt hivatkozás a holokausztra az emberiségnek a népiábráról való kollektív emlékezetének felhígulásához vezetett. Csak szórványosan alakult ki a történelmi tényekkel való számvetése és etikája, amelyet nálunk Bibó István képviselt legszínvonalasabban. Az empatikus érzelmi feldolgozásról pedig Pilinszky költészete adott minden időre szóló példát. Mégis kevésbé kapcsolódott össze az emberek tudatában a holokauszt tényével, hogy a második világháború ötvenmillió halálnak és még egyszer ennyi *sors* kisiklásának, családok megsemmisülésének is okozója volt. Az azóta zajlott és zajló helyi háborúk is mérhetetlen szenvedéseket okoztak. E tényekre épülhet a humanus törekvés, hogy az író az utókor köztudatába helyezze a fogadalmat és követelést, hogy a népiábrát és gyűlölködés többé ne ismétlődjön meg, tetszetősen

Jacob Isaacksz van Ruisdael: *Az Amstel partján, 1664*

hangzó, felpántlikázott ideológiák formájában sem.

Az 1941-ben született író szerint továbbra is létezik emberi sors és történet, s ezt az előbbiekre hivatkozva sem vonhatja kétségbe az esztétika. Minden nemzedéknek el kell sajátítani a múltat, de az idő nagy úr: a múltat egy idő után, ha sokára is, majd „békévé oldja az emlékezés” (és nem a felejtés!), hogy azt a József Attila-verset idézzem, amelyre Marosi új elbeszéléskötetének címe, *A Dunánál* utal. Nem kérdőjelezhető meg Marosi vagy bármely író művének hitelessége olyan alapon, hogy hőseiknek, szereplőiknek *van* sorsuk, történetük. Adornót sem igazolták a háború utáni évek ama véleményében, hogy Auschwitz óta többé nem lehet szonettet írni. Igaz: a lírai mű létjogáért és jelentőségéért újra meg kellett és kell küzdeniük az íróknak, költőknek. Nálunk – a holokauszt hatására hosszú évekig némasággal küszködő Pilinszky Jánosnak és másoknak köszönhetően – a holokauszt lelki következményeinek feltárását illetően sem szakadt meg moralista irodalmunk folyama-

tossága a nemzetéhez mindváltig ragaszkodó Radnóti halálával. Az írásművészet 1945 után is felmutat továbbbi válságjelenségeket, éppúgy, mint az 1914–19-es apokalipszist követően, amikor az avantgárd és az absztrakt, illetve az únaturalista dokumentarizmus virágzott. 1945 után (Leszek Kolakowszkival mondván) a katasztrófizmus foglalkozott kimerítően a második világháború és a holokauszt következményeivel. Ezzel együtt a perspektíva elvesztésének rossz közérzete és – vele ellentétben – a minden etikai problémától szabadulni akaró cinizmus és közöny tartós világjelen-ség maradt. A magasabbra helyeződött igény szint még jobban megköveteli az egyetemességet: az írásművészet világot átfogó szimbólumokat igényelt. „Egyetemesebnek a kertben”, írta Pilinszky. Ugyanakkor az irodalomnak tudomásul kell vennie, hogy egyre több és váratlanabb elidegenítő hatás, romlás és önsorsrontás fenyegeti az emberiséget. A valóság egyes személyekre vonatkozó részleteinek érzékelése és intellektuális feldolgozása továbbra is természetes igénye maradt az új nemzedékeknek. A hőstelenítés sem lehetett végleges: olyan művek cáfolják, mint például Semprun *A nagy utazása* vagy Szolzsenyicin *Ivan Gyenyiszovics egy napja*. Lehet élni, kell élni „a pokol tornácán”, vagy annál beljebb is – sugallják. Az emberiség több évezrede halmozódó tudása újraéled a kiválasztottakban. Tudatukban a történelem XX. századi katasztrófái az egyetemese emberi folyamattal sodródni tovább az időben. Példájuk hétköznapi szinten is követhető kellő elmemunkával, önismerettel, jóakarattal. Marosi elbeszélés-sorozata ezt érezteti. Az élet mindig *kezdődik* – új feladatok, veszélyek, félelmek, egzisztenciális válságtünetek jelennek meg. A születéstől a halálig tartó mindennapjaink örömeinek és bánatainak művészi ihletése továbbra is éppúgy jogos, mint az emberiség életének korábbi szakaszaiban. *A történet* ma sem pusztán a szórakoztatóipar tarkabarka regénykéiben vagy a filmiparosok gyáraiban és laboratóriumaiban jön létre, mint valami homunculus. A művészi alkotás a gyanútlan életösz-tönnel világra jövő, jó és rossz hajlamokkal egyaránt megáldott vagy megvert egyének sokaságának élete jogán keletkezik a hivatottak műhelyeiben. A közös emlékezet azonban a tudás átadására szorul. Megemlítem: kevesen figyeltek föl arra a tényre, hogy a *Sorstalanság* első kiadásával szinte egy időben jelent meg Illyés Gyula drámája, mely a beszédes *Sorsválasztók* címet viseli, éppen a holokauszt okozta sebek begyógyításának szándékával, az áldozatok iránti

együttérzéssel és közös dolgaink rendezésének szándékával. Marosi így fogalmazott egy nyilatkozatában (Napút, 2010/10. 31–32. old.): „Első emlékeimtől, Budapest ostromától kezdve – fekete-fehér, összefüggéstelen snittjeim vannak róla – a mai napig mennyi minden, nem tervezett, nem várható, olykor cifra dolog esett meg velem! Talán ezért bosszant még mindig, amikor az irodalmi penészvirágok kórusban azt harsogják: »A sztori meghalt!« Ameddig élünk, még ha rabszolgaként is, történetünk perog”. Az beszél így, aki az egyetemese létezés magaslatáról képes szemlélni életét, a magáét s másokét, az egyik igazsággal el nem fődve a másikat.

Marosi Gyula nem „szövegeket”, de nem is a giccs határán mozgó, történetnek álcázott kalandokat ír, hanem sorsba vágó döntési helyzeteket és belőlük születő gondolatokat, az élet biológiai és etikai törvényei szerint kikristályosodó elveket és eszméket. A biológiai és az etikai törvények ellentmondásainak feloldása és harmonizálása talán a legsúlyosabb emberi feladat. A sokat tapasztalt, nagy tudású gondolkodók közül sokan lehetetlenségnek tartják e harmonia széleskörű megvalósíthatóságát. Fejlődés továbbra is van az egyén tudatában, és két újabb könyvéből kiderült, hogy Marosi a saját fejlődéstörténetét írta meg novellákban. Remélhetjük, hogy ez a tudatregénynek is tekinthető önéletírás még folytatódik. A katartikus irodalomban kezdettől megvan a bukás veszélye; a Rossz mégis csak látszólag győz a Jó fölött, az etikai győzelem a Jót igazolja. Marosi is lépten-nyomon kételyeket és kritikát fejez ki az emberi viszonyok fejlődése iránt. A szemlélődéseinek helyszínül legtöbbször megjelölt Nagymaros rémálomszerű vízlépcső-építésének, a környezet rombolásának szemtanújaként jól tudja, mi az abszurd és a rémületes, ha emberek okozzák. Életének majdnem bármely szakaszából őriz ilyen emléket. A hatvanas évek óta folyamatosan szemlélője lehetett például a Naszály lepusztításának s a Vác környéki cementgyár fővárost is fertőző légszennyezésének. Véleményét világos szavakkal, nem valamilyen „világmegváltó” egyesülés nevében, hanem egy magyar közember igazságkereső indulatával fogalmazza meg.

Novellasorozatát nem akarom regénnyé kinevezni: nem törekszik műfaji vaskövetkezetességre. Novelláknak és elbeszéléseknek nevezett írásaiban meglehetősen sok esszéisztikus részlet és meditáció található. A vele kiskora óta történeteket erős társadalom- és történelemkritikai kommentárokkal fűzi össze. Nem

állhatja meg, hogy lendületes-indulatos véleményét bele ne szője az olvasó gyönyörködtetésére szolgáló történeteibe, olykor tárgyyszerű, a szociográfiától sem idegen tényközléseibe.

Plasztikus leírásai és lélektani megfigyelései mellett Marosi erőssége a tájbrázolás. A novellák legfőbb helyszíne az ország egyik leglátványosabb tájegysége, a Dunakanyar. Nagymaros közelében, a Visegráddal szemben, a Börzsöny Duna felé lejtő lankáján tölti nyarait kisgyerekkora óta – először édesapja eskábálta össze itt az ötvenes évek elején a szegények nyaralóvilláját, egy deszkabódét, afféle sufnit. Az író, fölcseperedvén, családot alapítván is hűséges maradt ehhez a panorámás helyhez, és idővel viszonylag kényelmesen lakható faházzá bővítette-alakította, és csinos kerttel övezte a házacskát. A természet, a mesterséges beavatkozások ellenére, még ma is kegyes ehhez a páratlanul szép tájhoz, ahol a hegykoszorútól és a nevezetes történelmi emlékhelytől (a visegrádi vártól és a Salamon Toronytól) és a Nagyvíllám kilátótornyától a kétszeres S-kanyart leíró folyam kettős látványosságán át egészen a Prédikálószerig és a Börzsönyig nyílik kilátás. Nem idegen az írótól az élményrealizmus a nagy folyamatúszásoktól és a Budapest határától a nyári lakig tartó evezősteljesítményekig, a kölyökkori bandázástól a vízihullák iszonytató látványáig és más, élesen megvilágított élményekig. Gyerekkori szerelmétől, kamaszkori csavargásaitól szerelmi házasságáig s a gyerekek, unokák nyaraltatásáig mozgalmas élet zajlott a nagymaros környéki, erdőszéli kertes ház látóterében. Am a kalandoknál fontosabb a kommentár. Az eszmélkedés, amely a lélekben, a tudat és az érzelmek belső világában kristályosodik.

Marosinál nemcsak arról van szó, hogy érdekesen ír. Ez aránylag nem túl ritka a tollforgatóknál. Fontosabb, hogy megszerezte a képességet az egyetemes léttel való azonosulásra. Gyönyörködik a tájban, az erdő és a rét zengésében, az énekesmadarakban, a napszakok és az időjárás tündérien verőfényes vagy felségesen viharos változásaiban, a kislányhaj napilátában és a mindennapi élet föltételeinek sajátkező megteremtésében. Gyümölcsfákban, zöldséges ágyásokban; a tüzelőfa, ivóvíz előteremtésében. Mindez a fővárosi ködzsungelhez képest alászállás az emberi lét korábbi szakaszaiba. Föltárul, ami nem csupán a természet dolgaihoz való közvetlenebb viszonyában, hanem tudatában, lelkületében is történik. Hamvas Béla írta: „Valaki megteremtheti a feltételek sokaságát, vagyont, pénzt, hatalmat, hírt, rangot, sőt szerez-

het ízlést és tudást és képességeket. Utazhat, olvashat, járhat képtárakba és hangversenyekre. Rettentő tevé-vevés, mialatt nem történik semmi. A feltételeknél marad. A kellékből nincs út az életbe”.

Marosi Gyula legszebb lapjain a mindenség sugallatát érezzük a tájban s annak meghitt részleteiben éppen úgy, mint a csillagos égből vagy a napfényben fürdő folyam tükrében. Az egyetemes Lét hajlandó megmutatni magát egy apróságban, ahogy a hím szarvasbogár méltóságosan átrepül a kerten a kora esti félhomályban. Ahogy a Tejút egy nyári éjszaka tisztaságával ajándékozza meg szemünket. Nem tudom, milyen hit ez, de hit. Panteizmusnak sem nevezném: nem tetszik benne az „izmus”, ahogy a russzóizmusban vagy a modernizmusban sem. Inkább az *én* határainak feloldódását érzékelem benne, a szemléletben összefoglalt emberi teljességet.

Az egyéniség mint közügy

Az elsőként elemzett könyv, *A nilusi krokodil* első fejezetének címe: *Ego*. A kollektívizmus mindkét XX. századi formája, a bolsevizmus is, a nácizmus is az egyén, az emberi személyiség kiölésével törekedett céljainak megvalósítására. Eszközembereket gyártott, mondhatni, futószalagon, militarizált és uniformizált. Fanatizálta a tömegembert, hogy a mindenható vezér parancsainak engedelmes és szolgálatkész végrehajtója legyen. Marosi – mint választott mesterei az irodalomban – az *éntudat*, a helyesen értelmezett *önérzet* helyreállítását tűzte ki programjául ebben a novellájában. Ne gondoljunk önérzettúltengésre, individualizmusra vagy más effélére. Fanyar önironiával saját testi valóját jeleníti meg, öregedő, de még nem elhasználódott vagy megtört mivoltában. Arról az *énről* beszél, amelyet megtépzott az élet, de még alkalmas arra, hogy célokat tűzzön ki maga elé, felelősséget vállaljon családjáért, e legfontosabb dologért, amelyet léte reábizott, és a munkájáért, amelyet mindig komolyan vett, és szeretne még folytatni, ameddig csak lehet. Felelős mindenekelőtt az egyéniségéért: csak ennek birtokában vállalhat bármit is, ami önmagán kívül esik.

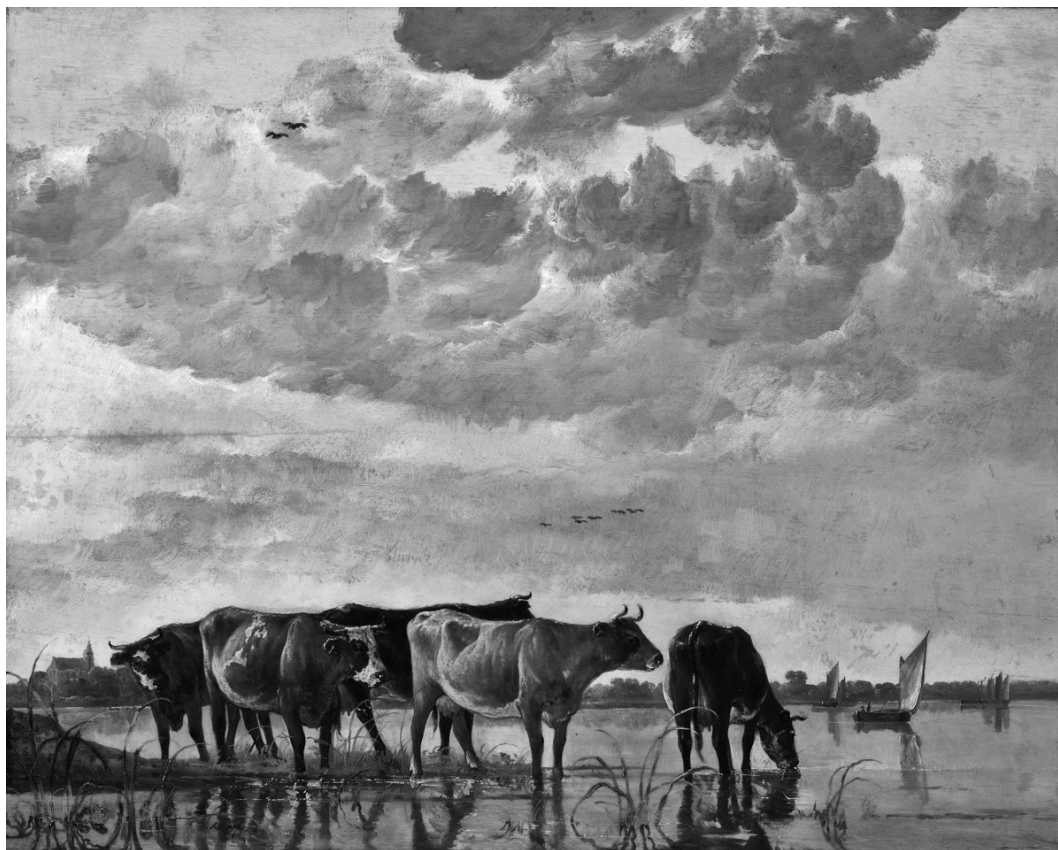
Írásai szerint Marosi lényegében jól rendezte be életét – „a körülményekhez képest”. Az elkerülhetetlen létharc közben a szabadságérzetéért is megküzdött, amennyire a hazai viszonyok engedték bármelyik rendszerben. Nem tartozik azon pályatársai közé, akiket „életművészeknek” tartanak, vélt vagy valódi tények alapján. Nincsenek fényűző kedvtelése,

nem gazdagodott meg, gyerek- és diákkorában s még egy darabig a szegénység gondjaival is meg kellett küzdenie. Könyvei hazai tájakon, otthonokban és az „egóján” belül játszódnak le: az emlékezetében. A *felejtés* voltaképpen létezési hiány a múltban – sugallja történeteivel. Az *emlékezés* pedig a múlt vállalása és folyamatos véleményezése.

Ego című írása az önazonosságáról szól. Az *én* az a képződmény, amelyet részben öröklött alkatunknak, a génjeinknek, részben pedig a minket ért külső hatásoknak, illetve a velük cselekvőn kialakított viszonyainknak köszönhetünk. A szétválasztás csak elméletben lehetséges, mert döntéseinktől, érzelmeinktől és gondolkodásunktól függ, hogy a külvilág erői fölülkerekednek-e rajtunk, alkalmazkodásra vagy ellenállásra készítetnek-e bennünket. Marosi írásai-ban fontos szerepe van a személyes integritásnak. Ő is boldogulni szeretne, mint mások, de érzelmi alkata lényegében az értelem irányítása alatt áll. Impulzív alkatú ember is élhet intellektuálisan vezérelt módon. A publicisztikus – helyenként szociografikus jellegű megfigyelésekkel, helytörténeti vizsgálatok-

kal bővített – eszmefuttatásai éppen azért válnak közérdekűvé, mert az emberi közösség helyesen felfogott érdekeinek szolgálata magának az egyénnek is érdekében áll. Ehhez van szükség érzelmi intelligenciára, állandó szellemi készenlétre, tudatosságra, emlékezésre. József Attila *Eszmélet* című költeménye is erről szól.

Marosi Gyula *közemberként* szól hozzánk. A közember sok minden, csak nem „átlagember”. A író megmutatja, hogy játszó gyerekként, iparkodó diákként, boldogulni akaró fiatal és szemlélődő öregemberként mindnyájan boldogulásra termettünk. Ehhez nem valamilyen külső előnyök segítenek minket elsősorban, hanem a küzdelmekben szerzett életbölcességünk. Megerősíti olvasóját abban az elképzelésében, hogy a legfőbb közügy: a közemberek sokaságának ügye. Marosi írásaiban nép- és nemzetfelfogásunk helyes képviselőjét üdvözölhetem. Nem valamilyen társadalmi csoport hangadója ő, hanem az egyéniségekből álló sokaságé. Értelmiségi, úgy, ahogy ezt a fogalmat – s azon belül az író fogalmát – magam is legszívesebben értelmezem.

Aelbert Cuyp: Tehenek a folyóparton, 1650